

Kaupunkia pintaa syvemmillä – Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX. Toimittanut Liisa Seppänen. Kirjoittajat: Mika Ainasoja, Knut Drake, Georg Haggrén, Janne Harjula, Markus Hiekkänen, Visa Immonen, Sanna Jokela, Heini Kirjavainen, Marita Kykyri, Terttu Lempiäinen, Kirsi Majantie, Jyrki Muona, Aki Pihlman, Sirkku Pihlman, Veli-Pekka Salonen, Elina Saloranta, Minna Sartes, Liisa Seppänen, Kirsi Sipiläinen, Mervi Suhonen, Jussi-Pekka Taavitsainen, Auli Tourunen, Carita Tulkki, Kari Uotila, Petteri Vihervaara, Heikki S. Vuorinen, Timo Vuorisalo ja Pentti Zetterberg. Julkaissut Suomen keskiajan arkeologian seura ja TS-yhtymä. Turku 2003. 409 sivua.

Kaupunkia pintaa syvemmillä – Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan on Suomen ensimmäinen puhtaasti arkeologisten tutkimusten avulla saatuun tietoon pohjautuva kaupunkihistoria. Turku on maamme vanhin ja arkeologisesti tutkituin kaupunki. Vastaavan julkaisun kokoaminen muista Suomen keskiaikaisista kaupungeista olisi nykyisessä tutkimustilanteessa mahdotonta. Käytännössä Turussa viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana tehdyt laajat ja löytöaineistoltaan monipuoliset arkeologiset kaivaukset ovat mahdollistaneet tämän julkaisun synnyn. Kirja juhlistaa osaltaan vuonna 2004 vietettävää Turun virallista 775-vuotisjuhlaa – tosin siitä huolimatta, että viimeisimmän tutkimustiedon perusteella kaupunki perustettiin vasta 1200-luvun lopulla.

Julkaisun ulkoasu on näyttävä: kovat kannet, kiiltävä paperi, neliväripainatus, onnistunut taitto ja neljäsataa sivua. Käytännössä kirja on monipuolinen artikkelikokoelma, jonka teksteistä vastaavat liki kolmekymmentä arkeologia ja luonnontieteilijää. Kirjoittajat edustavat akateemisten oppiarvojen koko kirjoa

opiskelijoista tohtoreihin, dosentteihin ja professoreihin. Julkaisu on etupäässä kirjoitettu suomeksi, mutta mukana on myös yksi ruotsinkielinen artikkeli, jonka on kirjoittanut Knut Drake. Kirjan jokaisesta artikkelista on myös englanninkielinen tiivistelmä. Vaikka kirjoittajien kokeneisuus on hyvin vaihteleva, artikkelien kieliasu on etupäässä laadukasta ja helppolukuista. Kaikki artikkelit käsittelevät kuitenkin Turun arkeologisia kaivauksia, mikä aiheuttaa miltei jokaisen artikkelin alussa tarpeetonta toistoa. Kuvitukseltaan teos on näyttävä ja korkeatasoinen. Valitettavasti kuvatoimitukseen ei nähtävästi ole riittänyt yhtä paljon aikaa kuin tekstien oikolukuun; joidenkin karttojen symbolien selitteissä on virheitä, esinekuvat ovat vaihtaneet paikkaa tai kartan ja kuvatekstin numeroinnit eivät vastaa toisiaan.

Kirja tasapainoilee populaarin ja tieteellisen julkaisun rajamailla. Esipuheessa kirjan tavoitteeksi mainitaan kenttätöiden jälkeisen tutkimuksen tuominen lähemmäksi arkeologiasta kiinnostunutta lukijaa. Käytännössä populaari ote näkyy useiden artikkelien alkuun sijoitetuissa johdannoissa eri tutkimusaiheisiin (esim. ”Vad är byggnadsarkeologi?”) ja keskeisiin menetelmiin (esim. ”Stratigrafinen kaivaminen käytännössä”). Teoksessa esitellään myös koko arkeologinen tutkimusprosessi kaivauksista löytöjen puhdistamisen ja luetteloinnin kautta tutkijoiden tutkimusaineistoksi. Julkaisulla on kuitenkin selkeästi myös tieteelliset tavoitteet. Artikkelien viittausten käyttö ja lähteiden bibliografiset tiedot vastaavat tieteellisten artikkelien käytäntöjä. Lisäksi monien artikkelien tutkimusaineistot ja -tulokset ovat aiemmin julkaisemattomia, mikä näkyy joissakin tapauksissa mm. löytöaineiston pikkutarkkana kuvailuna.

Kirjan 29 artikkelia on jaettu johdantoon ja viiteen eri aiheita käsittelevään päälukuun. Turun yliopiston arkeologian oppiaineen professori J.-P. Taavitsaisen johdantoartikkeli Turun arkeologian historiasta ja tutkimushistoriasta toimii samalla yleiskatsauksena koko Suomen kaupunkiarkeologian ja historiallisen ajan arkeologian kehitykseen. Ensimmäisessä pääluvussa käsitellään kaupungin syntyä. Sirkku Pihlman esittää, että jo rautakaudella Varsinais-Suomea jakavaan Aurajokilaaksoon muodostuu rajapinta, jonka sekä yhdistävä että jakava asema teki alueesta kommunikaation kannalta keskusalueen. Näin ollen piispanistuimen siirto Koroiisiin vuonna 1229 ja Turun kaupungin perustaminen 1200-luvun lopulla on ymmärrettävissä alueen esihistoriallisen kehityksen pohjalta.

Markus Hiekkänen pureutuu vuorostaan Turun kaupungin perustamisen problematiikkaan. Niukkojen kirjallisten lähteiden takia kaupungin perustamisen ajankohta ei ole tarkasti selvillä. Arkeologisissa tutkimuksissa löydettyjen esineiden ja puurakenteiden ajoituksiin perustuen Hiekkänen esittää kaupungin perustamisen tapahtuneen todennäköisimmin 1280–1290-luvuilla. Hiekkasen uudessa tulkinnassa kaupunki todella perustettiin Ruotsin kuninkaan ja kirkollisten tahojen yhteistyönä – kaupunkia ei siis edeltänyt saksalaisten kauppiaiden siirtokunta – ja tuleva kaupunkialue määritettiin jo perustussuunnitelmassa.

Kirjan toinen pääluku esittelee kaupunkiarkeologian kenttämenetelmiä. Luvun kolmesta artikkelista kaksi esittelee yleisesti viimeaikaisten suurten kaivausten, Aboa Vetus -museon ja Åbo Akademin päärakennuksen tontin, keskeisimpiä tuloksia ja merkitystä Turun kaupunkiarkeologiselle tutkimukselle. Yksittäisinä

kyseiset artikkelit tuntuvat hieman irrallisilta. Kokonaisuuden kannalta parempi ratkaisu olisi ollut yhdistää tärkeimpien kaivausten esittelyt yhdeksi artikkeliksi.

Teoksen kolme viimeistä päälukua käsittelevät kaivausten aineistoja. Luvussa kolme tarkastellaan rakennuksia. Mukana on kaivauksissa löytyneitä puu- ja kivirakennuksia, sekä vielä nykyisin pystyssä olevat keskiaikaiset monumentaalirakennukset Turun linna ja Turun tuomiokirkko. Luku neljä on vuorostaan omistettu esinetutkimukselle. Se on kirjan pisin ja samalla hajanaisin luku, joka koostuu eri löytöaineistoja käsittelevistä artikkeleista. Osion aloittaa Mervi Suhosen pohdiskeleva artikkeli arkeologisen löytöaineiston syntyyn ja aineiston tulkintaan vaikuttavista tekijöistä. Muissa artikkeleissa esitellään uunikaakeleita, savi- ja lasiastioita, lusikoita, nahka- ja tekstiililöytöjä, liitupiippuja, leluja ja pyhiinvaellusmerkkejä. Artikkelit eivät ole ainoastaan esine-esittelyjä, vaan kukin löytöaineisto on sijoitettu laajempaan kulttuurihistorialliseen yhteyteen. Kirjan viimeinen luku käsittelee arkeologisten kaivausten yhteydessä tehtyjä luonnontieteellisiä analyysejä. Artikkelit esittelevät kaupunkialueen kasvillisuuden kehitystä, alueen hyönteislajistoa, kaivauksissa löydettyjä eläinten luita, maaperän saastuneisuutta, puulustoajoitusta ja väestön terveyttä (tulkittavana Julinin tontin vainajat).

Kaiken kaikkiaan *Kaupunkia pintaa syvemältä – Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan* on tuhti ja monipuolinen kirja. Sillä tulee varmasti olemaan pitkälle tulevaisuuteen keskeinen osa Suomen historiallisen ajan arkeologisessa tutkimuksessa. Kirjan ongelmana on kuitenkin sen pyrkimys olla sekä populaari että tieteellinen. Ollakseen populaarijulkaisu kirjassa tulisi olla laajempia yhteenvetoartikkeleita. Nyt lukija joutuu rakentamaan kuvan menneisyydestä itsenäisesti eri artikkeleista poimimansa tiedon avulla, mikä ei suinkaan ole helppo tehtävä. Kirjan avulla lukijalle selviää, mitä arkeologi tekee tutkimuksen eri vaiheissa, ja mitkä ovat eri tutkijoiden tulokset, mutta ilman synteisiä tulokset jäävät kokoamattomaksi palapeliksi. Kirjan johdantoon olisi ollut hyvä saada lyhyt yleisesittely Itämeren alueen historiallisesta kehityksestä ja kaupungistumisesta. Jo kirjan nimi nostaa esiin kysymyksen, mikä on kaupunki ja kuinka sen sisältö ja merkitys muuttuu ajassa?

Ideaalitilanteessa Turun tutkimuksista olisi ollut mahdollista julkaista kaksi erillistä julkaisua, toinen tavoitteiltaan puhtaasti populaari ja toinen puhtaasti tieteellinen, mutta reaali maailmassa tämä lienee mahdottomuus. Kirja on kuitenkin näyttävien ja laajin Suomessa koskaan julkaistu historiallista arkeologiaa käsittelevä teos, ja sen olemassa olo on jo sinällään hatunnoston arvoinen suoritus.

Teemu Mökkönen, fil. maist.
Helsingin yliopisto
teemu.mokkonen@helsinki.fi